

Karakter Eğitimi: Amerika Örneği

İbrahim Turan

Yrd. Doç. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Din Eğitimi Ana bilim dalı Öğretim Üyesi
i.turan@omu.edu.tr

Öz

Batı'da sanayi devrimi sonrası, toplumların yapısında hızlı bir değişim yaşanırken birçok kurum bundan olumsuz etkilenmiştir. Bu etkileri ortadan kaldırmak için çeşitli çabalar ortaya konulmuştur. Bu çabalardan birisi de okullarda uygulanmaya başlanan karakter eğitimi programlarıdır. On dokuzuncu yüzyılda karakter eğitimi, ABD'de ahlaki değerler, etik ve vatandaşlık eğitimi gibi konularda, özellikle okullarda uygulanan programlar bağlamında, kuşatıcı bir kavram olarak ortaya çıkmıştır.

Bu makale, 19. yüzyılın ortalarından itibaren Amerika'da ciddi anlamda tartışma konusu olan karakter eğitimi konusunu incelemektedir. Konuyu Amerikan tecrübesi üzerinden değerlendiren bu çalışmada amaç, modern dünyada değer öğretim yaklaşımlarından birisi olarak karakter eğitimi gerekli kalan nedenleri ve onun geleceğine yönelik tartışmaları teorik bir çerçevede incelemektir. Bu bağlamda konu, karakter eğitiminin tanımı ve amacı, karakter eğitiminin tarihi gelişimi, karakter eğitimi gerekli kalan nedenler ve ABD temelli olarak karakter eğitiminin geleceği şeklinde dört alt başlık altında incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ahlak, Değerler, Karakter, Ahlak Eğitimi, Karakter Eğitimi

Character Education: The Case of America

After the industrial revolution in the West, while a rapid change was lived in the lives of societies, many institutions were affected by this development negatively. In order to eliminate these effects, many attempts have been made. One of the efforts to eliminate these effects was the establishment of character education programs in educational curriculums. Character education was raised in the nineteenth century as an inclusive concept which promoted moral values, ethics and citizenship in educational contexts.

This article examines character education which has been discussed seriously since the middle of the nineteenth century in the USA. Character education is elaborated under four subtitles such as the definition and aims of character education, the historical development of character education, the reasons for character education and the future of character education based on the experience of the USA.

Kew Words: Morality, values, character, moral education, character education

Atıf

İbrahim Turan, Karakter Eğitimi: Amerika Örneği, Marife, Bahar 2014, ss. 75-92

Giriş

İnsanın iyi olma, iyiye ve güzele meyilli olma gibi doğuştan getirdiği potansiyel davranış özelliklerinin zaman içinde çeşitli faktörlerin de etkisiyle bozulmaya uğraması, nesillerin belirli bir plan ve program dahilinde temel ahlaki değerleri kazanması ve içselleştirmesi için önemli bir desteğe ihtiyaç duymasını da zorunlu kılmıştır. Bu bağlamda Antik Yunan'dan itibaren çocukların temel karakter özelliklerini kazanmaları ve bunları uzun vadede sürdürebilmeleri için gerekli desteği sağlamak adına gerek aile gerekse dini kurumlar ve daha sonraları da okullar, çocukların karakter gelişiminde önemli bir görev üstlenmiştir.¹

Tarihsel gelişim açısından müstakil şekilde "Karakter eğitimi" tabiri daha çok Amerikan tecrübesine dayanmaktadır.² Bu bağlamda "Karakter eğitimi" kavramı ABD'de, ahlaki değerler, etik ve vatandaşlık eğitimi gibi konularda, özellikle okullarda uygulanan programlar bağlamında, öncü bir kavram olarak ortaya çıkmıştır. Ancak zaman içinde karakter eğitimi programlarının uygulanmasında siyasal ve toplumsal faktörlere bağlı olarak bazı iniş çıkışlar yaşanmıştır.³ Günümüzde, sekülerleşen dünyada bireysel yaşamın ön plana çıkması, kitle iletişim araçlarının olumsuz etkileri ve aile yapısındaki hızlı değişim, karakter eğitimine olan ihtiyacı her geçen gün daha da arttırmaktadır.

Bu makalede, karakter eğitimi ile ilgili teorik bir çerçeve çizilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda konu; A) Karakter eğitiminin tanımı ve amacı, B) Karakter eğitiminin tarihi gelişimi, C) Karakter eğitimi gerekli kılan nedenler, D) Karakter eğitiminin geleceği olmak üzere dört başlık altında incelenmiştir.

A. Karakter Eğitiminin Tanımı ve Amacı

Etimolojik kökeni itibariyle, İngilizce "Character", Yunanca "Charassein" (Değerli bir taşı ya da metal bir yüzeyi oymak)⁴ kelimesinden türetilen bir kavram olarak karakter, terim olarak, bir bireyi ya da ırkı diğerinden ayıran ahlaki ve zihinsel niteliklerin toplamı; kişisel nitelikler ve aklın özel yapısı şeklinde tanımlanmaktadır.⁵ Erich Fromm'a göre, karakter; insanın kendisini, insanlığa ve tabii dünyaya bağladığı içgüdüsel olmayan çabaların değişmez yapısıdır.⁶ Butkus da karakteri, "bir insanı tanımlayan ve zaman içerisinde devam ettirilen davranış modeli"⁷ şeklinde tanımlamaktadır.⁸

¹ Lickona, "Educating for Character: A Comprehensive Approach", ss. 45-46.

² Ekşi-Katılmış, *Karakter Eğitimi El Kitabı*, s. 44.

³ Bk. Lickona, "The Return of Character Education", ss. 8-9.

⁴ Ryan-Bohlin, *Building Character in Schools*, s. 5; Wynne, "For-Character Education", s. 64.

⁵ Kupperman, *Character*, s. 3; karakter konusunda farklı tanımlamalar için bk. Budak *Psikoloji Sözlüğü*, s. 423; Baymur, *Genel Psikoloji*, s. 272.

⁶ Feist-Feist, *Theories of Personality*, s. 189.

⁷ Butkus, "Character Development", s. 106.

⁸ Gerek İslam geleneğinde gerekse günümüz Türkiye'sinde karakter kavramı daha çok "ahlak", "huy" "mizaç" kavramları altında ele alınmıştır. Örneğin, Gazzali'ye göre ahlak, "İnsan nefsinde yerleşen öyle bir melekedir ki hiçbir fikri zorlama olmaksızın, düşünüp taşınmadan, bu meleke sayesinde kolaylıkla ve

→

Karakter eğitimi, karakter kavramının kendisi kadar kolay tanımlanamamaktadır. Bu tanımlama zorluğu iki noktadan kaynaklanmaktadır. İlk olarak, karakter eğitiminin, zaman zaman onunla aynı anlamda kullanılan “ahlak eğitimi” ve “değerler eğitimi” kavramları ile arasındaki farkın ifade edilmesi noktasında yaşanan güçlülük. İkinci olarak da karakter eğitiminin kendi içinde ifade ettiği benzer anlamların ortaya çıkardığı güçlülük.

Berkowitz'e göre, Amerika'da yaygın bir şekilde kullanılan “karakter eğitimi”, daha çok muhafazakar, geleneksel ve davranışçı bir yaklaşımı ifade ederken, genellikle Asya ülkelerinde kullanılan “ahlak eğitimi” daha liberal, yapılandırmacı ve bilişsel bir yaklaşıma göndermede bulunmaktadır. Bunun yanı sıra İngiltere’de yaygın olarak kullanılan “değerler eğitimi” ise, teorik olmayan (atheoretical), tutumsal (attitudinal) ve ampirik bir yaklaşımı ifade etmektedir.⁹

İkinci olarak, karakter eğitiminde verilecek temel değerler konusunda ortak bir uzlaşıya sahip olmayan bireylerden oluşan heterojen bir toplumda, karakter eğitiminin tanımının nasıl yapılacağı belirgin değildir. Bu da doğal olarak bir tanımlama güçlüğüne neden olmaktadır.¹⁰ Bu bağlamda, toplumsal ihtiyaç ve beklentilerden yola çıkarak, iyi bir toplum oluşturma çabalarının bir sonucu olarak karakter eğitimi, her okul çevresinde farklı bir şekilde uygulanabilmektedir. Okulun bazı özelliklerinin karakter gelişimine olumlu katkı yapacağı düşünülse de okulların uyguladıkları karakter eğitimi programlarının farklı olması aslında bu eğitimin herkes için geçerli ortak bir tanımlama içerisine sokulamayacağını göstermektedir.¹¹ Örneğin, *Character Education Partnership*'in¹² tanımına göre karakter eğitimi; “öğrencilerin sosyal, duygusal ve ahlaki gelişimlerini destekleyen eğitimsel bir hareket” iken, başka bir tanımda, “Karakter eğitimi, okullar, aileler ve toplumlar tarafından gençlerin anlamalarına, iyi yetişmelerine ve temel ahlaki ilkeler üzere hareket etmelerine yardımcı olmak için yapılan kasıtlı çabalar”¹³ denilmektedir. Ryan ve Bohlin, karakter eğitimini, “öğrencilerin, sorumluluklarını taşıyabilecekleri, makul seçimler yapabilmelerine imkan sağlayan bilgi, beceri ve yeteneklerin

→

rahatlıkla ortaya çıkar”, Çağırıcı, *Anahatlarıyla İslam Ahlakı*, s. 16. Günümüzde yapılan farklı tanımlar için bk. Yaran, *İslam Ahlak Felsefesine Giriş*, s. 13; Budak, *Psikoloji Sözlüğü*, s. 423; Ulaş, *Felsefe Sözlüğü*, s. 796.

⁹ Berkowitz, “The Science of Character Education”, s. 44. Ahlak eğitimi Batı’da da yaygın olarak kullanılan bir kavram olmakla birlikte, okul müfredatında, konu “Ethics” adı altında, daha çok ontolojik ve epistemolojik çerçevede, ahlaki ilkelerin felsefi bir yaklaşımla ele alınması şeklindedir. Asya ülkelerinde ise bu ders “Moral Education” adı ile ifade edilmektedir. Bu da konunun normatif bir biçimde ele alındığını göstermektedir. Ancak burada şunu ifade etmek gerekir ki, Berkowitz’in ifade ettiği “Moral Education” kavramı, özgürlükçü ve liberal bir tutumu değil, ahlaki davranışın içselleştirilmesine dönük normatif kuralları ifade etmektedir. Bununla birlikte, “Etik” kavramı ahlaki, her ne kadar ontolojik ve epistemolojik manada konu edinse de bazen tam olarak “ahlak” yerine de kullanılmaktadır. Hem Batı’da hem de Türkiye’de bu iki kavram zaman zaman birbirinin yerine geçen terimler olarak algılanmaktadır. Bu konuda geniş bilgi için bk. Cevizci, *Etiğe Giriş*, ss. 1-3; Frankena, *Etik*, ss. 22-23; Güçlü ve diğerleri, *Felsefe Sözlüğü*, ss. 502-503.

¹⁰ Arthur, “The Re-emergence of Character Education in British Education Policy”, s. 240.

¹¹ Arthur, *Education With Character: The Moral Economy of Schooling*, s. 7.

¹² Character Education Partnership (CEP), herhangi bir kar amacı taşımaksızın karakter eğitimi hareketi için ulusal ölçekte liderlik ve temsilcilik yapan Washington DC merkezli bir kuruluştur.

¹³ Bk. <http://www.character.org/> (18.02.2011).

geliştirilmesi” şeklinde tanımlamışlardır.¹⁴ Gretchen ve Firmin ise, bütün bu tanımlamaları kapsayacak bir tanımlama yapmaya çalışmışlardır. Onlara göre, karakter eğitimi, “bir öğrencide anlama, sorumluluk ve temel ahlaki değerler üzere davranma eğilimi geliştirme sürecidir.”¹⁵ Dolayısıyla bu tanımlama aslında karakter eğitiminin hem bilişsel hem duyuşsal hem de davranışsal boyutuna vurgu yapan daha genel bir çerçeveyi ifade etmektedir. Ekşi’ye göre ise karakter eğitimi, yetişen yeni nesle, temel insani değerleri kazandırma, onlara karşı duyarlılık oluşturma ve onları davranışa dönüştürme konusunda yardımcı olma gayretlerinin ortak adıdır.¹⁶

Karakter eğitiminin amacı, ilk dönemlerde Yahudi-Hıristiyan ahlak sisteminin çocukların yaşamlarında yer etmesini sağlamaya çalışmak iken, günümüzde artık bu amaç daha seküler bir hal almıştır. Günümüz seküler bakış açısıyla bu eğitimin amacı, çocuklara ahlaki erdemleri kazandırırken bir yandan da kendisi ve içinde yaşadığı toplumla barışık olan iyi birer vatandaş yetiştirmektir. Aslında bu yönüyle karakter eğitimi, Gretchen ve Firmin’in de belirttiği gibi, eğitimin başlıca iki amacı olan iyi bir birey yetiştirmek ve insanların akıllarını başlarına almalarına yardımcı olmak düşüncesini de desteklemektedir.¹⁷ Bu noktadan bakıldığında, karakter eğitiminin amacı, her ne kadar seküler olsa da aynı zamanda dinin de temel referansını oluşturan değerlerin çocuklara öğretilmesi suretiyle onların, insanları seven, yardımsever, kendisine ve çevresine saygı gösteren iyi birer vatandaş olmalarına yardımcı olmayı amaçlamaktadır.

B. Karakter Eğitiminin Tarihi Gelişimi

Karakter eğitimi, tarihsel anlamda bütün eğitimsel faaliyetlerin ulaşmak istediği genel bir amaç olarak görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında karakter eğitimi faaliyetlerinin tarihsel temelleri Antik Yunan’a kadar uzanmaktadır.¹⁸ Ancak bu kavramın kullanımı Amerikan menşeli olduğu için tarihsel kapsamı da Amerika ile ilişkilendirilerek ele alınmakta ve kolonyal döneme kadar götürülmektedir.¹⁹ Bu dönemde kendi dini inanç ve gelenekleri ile ahlaki tutumlarına bağlı bir toplum oluşturma çabası içindeki bazı Hıristiyan gruplar, eğitimi kilise ve ailenin kontrolünde bir faaliyet olarak düşünmüş ve bu faaliyet aracılığı ile hem kendi yaşam biçimlerini korumayı hem de daha geniş gruplara bunu telkin etmeyi amaçlamışlardır.²⁰

Karakter eğitimi Amerika’da özellikle devlet okullarında öğretmenlerin, gerek derslerde gerekse diğer aktivitelerde iyi bir karakter inşa etmek için yaptıkları faaliyetler noktasında zengin bir tarihe sahiptir. Gençlerde iyi karakter gelişimini

¹⁴ Ekşi, “Temel İnsani Değerlerin Kazandırılmasında Bir Yaklaşım: Karakter Eğitimi Programları”, s. 81.

¹⁵ Bk. Gretchen-Firmin, “Character Education, Christian Education Perspectives”, s. 187. Ayrıca farklı tanım için bk. Lockwood, *The Case for Character Education: A Developmental Approach*, s. 100.

¹⁶ Ekşi-Katılmış, *Karakter Eğitimi El Kitabı*, s. 40.

¹⁷ Gretchen-Firmin, “Character Education, Christian Education Perspectives”, s. 187.

¹⁸ Geniş bilgi için bk. MacIntyre, *Ethik’in Kısa Tarihi*.

¹⁹ *Gale Encyclopedia of Education*, “Moral Education”, <http://www.answers.com/topic/moral-education> (21.04.2014).

²⁰ Ekşi-Katılmış, *Karakter Eğitimi El Kitabı*, s. 44.

sağlamak, kolonyal dönemden 20. yüzyılın ilk yarısına kadar eğitim sisteminin önemli bir parçası olarak görülmekteydi. Zira kolonyal dönemde okulların gerçekle kuruluş amacı, öğrencilere İncil okumayı ve dinin temel prensiplerini anlamayı öğretmekti. Bu nedenle Amerika'da karakter eğitimi, toplumdaki baskın dini grupların ahlak eğitimi anlayışları ile yakın bir ilişki içinde devam etmiştir.²¹ Bu nedenle 19. yüzyıl başlarına kadar İncil, devlet okullarında hem dini hem de ahlaki öğretimde kaynak kitap olarak okutulmuştur.²² Ancak göçlerle birlikte Amerika'da zamanla toplumdaki dil, din ve kültür gibi farklılaşmalar sonucunda o zamana kadar karakter eğitiminde temel kaynak olarak kullanılan İncil, tartışma konusu olmaya başlamış, özellikle Hıristiyan mezheplerin farklı İncilleri referans almaları bu tartışmayı daha da büyütüştür. Toplumsal değerlerin inşasında hangi İncil'in referans alınacağı konusunda gittikçe büyüyen ayrılıklar, sonuç itibarıyla kilise ve devlet okullarının birbirinden ayrılması sürecini getirmiştir.²³ Özellikle 1840 ve 1850'li yıllarda Amerika'ya yapılan göçler neticesinde Katolik nüfus oranında ciddi bir artış meydana gelmiştir.²⁴ Katoliklerle Protestanlar arasındaki doktriner farklılıklar, Protestan ağırlıklı Amerikan okul sisteminden, dinin tarafsız olduğu bir okul sistemine geçilmesinin de nedenleri arasında yer almıştır. McClellan, bu durumu şu şekilde ifade etmektedir:²⁵

İlk dönemlerde devlet okullarını destekleyen Protestanlar, onun din ile ahlak arasında bir bağlantı kurmasını ısrarla savunuyorlardı ve devlet okullarını, Protestan Hıristiyanlığın doktrinlerinin yayılmasında bir araç olarak görüyorlardı. Ancak daha sonraları, devletin Katolik eğitime yardımını engellemek için, devlet okullarında dinin tarafsızlığını savunmak zorunda kaldılar.

Nihayet bu tartışmaların devam ettiği bir dönemde William McGuffey, okullarda gençlerin, temizlik, dürüstlük, çalışkanlık ve sadakat gibi kavramlara ağırlık verilmekte ve iyi vatandaş olarak yetişmelerini sağlamak amacıyla 1836 yılında, İncil'den türetilen hikayelerin yer aldığı *McGuffey's Readers* adlı eserini yazarak bunun karakter eğitiminde kullanılmasını önermiş ve 100 milyondan fazla satan bu eser, yıllarca okullarda temel kaynak olarak okutulmuştur. Bu eserde temel değerler olarak "tutumluluk" savunulmakta idi.²⁶

Yirminci yüzyılın başlarından itibaren Amerika'da karakter eğitimi faaliyetleri inişli çıkışlı bir seyir izlemiş ve birkaç değişim geçirmiştir. İlk olarak 1920'lerde yaşanan ekonomik krizle birlikte ulusal ölçekte bireylerde görülen ahlaki yozlaşma karakter eğitimi hareketlerine daha ağırlık verilmesine neden olur-

²¹ *A Brief History of Character Education in America*, <http://www.waarden.org/studie/concepten/history.html#top> (21.04.2014).

²² Lickona, "The Return of Character Education", ss. 6-11.

²³ Ekşi-Katılmış, *Karakter Eğitimi El Kitabı*, s. 45.

²⁴ 1840-1850 yılları arasında Amerika'ya yapılan göçlerde adeta bir patlama yaşanmıştır. Bu dönemde Amerika'ya yerleşenlerin neredeyse yarısı İrlandalı idi. Bu da doğal olarak ülkedeki Katolik nüfusun hızla artması anlamına gelmekteydi. Dolan, *The Irish Americans: A History*, s. 37.

²⁵ McClellan, *Moral Education in America: Schools and the Shaping of Character from Colonial Times to the Present*, s. 45'ten naklen, Howard-Berkowitz-Schaeffer, "Politics of Character Education", s. 191.

²⁶ Field, "Historical Perspective on Character Education", s. 118.

ken, 1940'lı yıllarda John Dewey'in ahlak eğitiminde karakter eğitimi yerine vatandaşlık eğitimi ve demokrasi eğitimine ağırlık verilmesi yönündeki çabaları karakter eğitimi programlarında tekrar bir düşünüşe neden olmuştur. 1950'lerde ise, Batı'da mantıksal pozitivist yaklaşımın yaygınlaşması, salt bilimsel gerçekler ile değerler arasında radikal bir ayrılık meydana getirmiş, Darwinizm ve Einstein'ın görelilik kuramına dayanan pozitivist paradigmanın etkisiyle karakter eğitimi hareketleri ciddi bir kan kaybına uğramıştır.²⁷

Karakter eğitiminin gerilemesi 1960'larda da seyrini sürdürmüştür. Özellikle 1960'ların başında Amerika'da, sivil haklara ilişkin hareketlerin artması, gelecekteki cinsiyet normları ve değerlere ilişkin tartışma ve sorunlar, toplumsal farklılaşmalara bağlı olarak ortaya çıkan kültürel çoğulculuk ve bu dönemde din-devlet arasındaki ayırmadan hareketle uygulamaya yönelik gittikçe artan baskılar karakter eğitimi açısından önemli sorunlar olarak gözükmektedir. Öte yandan 1962 yılında *Engle v. Vitale* kararında Amerikan Yüksek Mahkemesi'nin, sınıfta öğretmen öncülüğünde ibadet yapılmasını yasaklaması, dini, ahlakın en temel parçası olarak görenler tarafından karakter eğitiminin yasaklanması şeklinde algılanmıştır.²⁸

1960'lardan itibaren Amerika'da karakter eğitiminin zayıflamasının sebebinin sadece sivil hareketlere ve çokkültürlülüğe bağlanmamak gerek; bunun yanında ülkede bilişsel psikoloji alanındaki ilerlemelerin de karakter eğitimi üzerinde bazı olumsuz etkileri olmuştur. Özellikle 1960'larda Lawrence Kohlberg, Jean Piaget ve Erik Erikson'un bilişsel psikolojiyi ön plana çıkaran yaklaşımları ve toplumdaki bu yönde meydana gelen değişmeye paralel olarak hükümetlerin karakter eğitimi karşısında takındığı ilgisiz tavır, bu dönemde karakter eğitiminin gerilemesine neden olmuş²⁹ ve bu durum 1980'lerin sonuna kadar devam etmiştir. Dolayısıyla ilgili dönemde karakter eğitimi yerini, iki yeni yaklaşım altında yeniden canlanan ahlak eğitimine bırakmıştır.³⁰ Bu yaklaşımlardan birincisi, Rath, Hermin ve Simon tarafından geliştirilen "değerleri açıklama yaklaşımı" (Values Clarification Approach)³¹ ikincisi ise, Kohlberg tarafından geliştirilen "bilişsel ahlak gelişimi yaklaşımı"dır.³² Bu iki yaklaşım, yaklaşık yirmi yıl boyunca karakter eğitiminin yerini alarak varlıklarını sürdürmüştür. Ancak kendisine yapılan güçlü eleştiriler karşısında³³ "değer açıklama yaklaşımı", 1980'lerde etkisini kaybederken, aynı dönemde Kohlberg'in

²⁷ Ekşi-Katılmış, *Karakter Eğitimi El Kitabı*, s. 47.

²⁸ Howard-Berkowitz-Schaeffer, "Politics of Character Education", s. 194.

²⁹ Arthur, "The Re-emergence of Character Education in British Education Policy", s. 241.

³⁰ Salahuddin, *Character Education in a Muslim School: A Case Study of A Comprehensive Muslim School's Curricula*, s. 23.

³¹ Değerleri açıklama yaklaşımı, "çocuğun, başkalarının değerlerinden bağımsız olarak kendi değerlerini açıklamasına dayanan ve herhangi bir değer aşlamayı da içermeyen bir süreç" olarak ifade edilmektedir. Ayrıca bu yaklaşıma olan ilgiyi ifade etmek için Prestwich, 1970'lerde ilgili konuda 40'tan fazla kitap yazıldığını ve 600,000'den fazla pratik el kitabı satıldığını söylemektedir. Bk. Prestwich, "Character Education in America's Schools", s. 141.

³² Leming, "Research and Practise in Character Education: A Historical Perspective", ss. 38-40.

³³ Bu yaklaşım, ahlaki değerlerle diğer değerler arasında kesin bir ayrım yapmamakla birlikte karakter eğitiminde değerleri belirlemenin pozitif etkisini gösterecek ampirik çalışmalara da yer vermemiştir. Bu tutumu ise, eleştirilere neden olurken aynı zamanda onun gerilemesinin de önemli nedenlerinden olmuştur. Howard-Berkowitz-Schaeffer, "Politics of Character Education", s. 194.

kuramı da popülaritesini yitirmiştir. Çünkü öğretmenler uygulama konusunda onun da metodunu oldukça zor bulmuşlardı.³⁴ Dolayısıyla 1980'lere doğru Amerika'da, değer açıklama yaklaşımı ile Kohlberg'in bilişsel ahlak gelişim kuramının etkisini kaybetmesi, deyim yerindeyse karakter eğitiminin de yeniden doğuşu oluyordu. 1980'lerin sonunda artık bu iki yaklaşıma olan ilginin azalması, okullarda karakter eğitiminin yeniden öğretilmesi çağrılarının yinelenmesine neden olmuştur.

1990'lı yıllar, karakter eğitiminin yeniden yükselişe geçtiği bir dönem olmuştur. 1980'lerin sonundan itibaren, aşırı bireyselleşmenin getirdiği bazı temel problemler, toplumda meydana gelen suç ve şiddet olaylarındaki artış gibi nedenlere bağlı olarak karakter eğitiminin okullarda yeniden dikkate alınması kaçınılmaz olmuştur. Kirschenbaum'a göre, 1990'lı yılların başından itibaren karakter eğitiminin yeniden yükselmesinin nedenleri, gençlerde görülen aşırı cinsellik eğilimi, madde bağımlılığı, erken dönemde yaşanan hamilelikler, intiharlar ve boşanma oranlarındaki artışa paralel olarak gelişen sosyal çöküntüdür.³⁵ Prestwich'in belirttiğine göre, bu tarihten itibaren okullarda yoğun bir şekilde karakter eğitimi yapıldığı halde okullar, gençlerde görülen ahlaki gerilemeden dolayı, bu konuda görevlerini tam olarak yerine getirmediği gerekçesiyle eleştirilmişlerdir. Bunun üzerine William Bennet, karakter eğitiminin ihtiyaçları üzerine bir açıklama yapmış; onun bu açıklaması, federal hükümetten eyalet hükümetlerine ve profesyonel eğitim organizasyonlarına kadar pek çok kurumdan destek görmüştür.³⁶

1990'lardan itibaren okullarda karakter eğitime yoğun bir şekilde yer verilmesi, karakter eğitimi programlarının oluşturulmasına ilişkin bir hareketin de doğmasına zemin hazırlamıştır. Karakter eğitimi programlarının tarihsel seyrine bakıldığında ise, bu programların geliştirilmesi ile ilgili olarak da zaman içinde çeşitli öngörülerde bulunulmuştur. Özellikle İkinci Dünya Savaşı'nın başlarından itibaren eğitimciler, savaş sonrası dünyada eğitimin durumu hakkında çeşitli değerlendirmeler yaparken karakter eğitimi üzerine de bazı tespitlerde bulunmuşlardır. Bunlardan birisi Cooper ve Reavis'dir. Onlara göre, savaş sonrası eğitim, büyük oranda çağdaş sosyal problemler çerçevesinde organize edilmeli, bunun yanında da müfredat, sadece öğrencilerin ihtiyaçlarını göz önünde tutmak yerine sosyal taleplere ve disiplin konusuna da ağırlık verecek şekilde düzenlenmeli idi.³⁷ Bu bağlamda savaş sonrasında karakter eğitiminin amacı, yöntemi ve hatta gerekliliği yeniden ele alınıp incelenmeye başlanmıştır. Field'e göre, bu dönemde bazı eğitimciler güçlü bir karakter eğitimi programında inancın yer alması gerektiğini

³⁴ Salahuddin, *Character Education in a Muslim School: A Case Study of A Comprehensive Muslim School's Curricula*, s. 23.

³⁵ Uysal, *Karakter Eğitimi Programlarının Değerlendirilmesi*, s.33.

³⁶ Prestwich, "Character Education in American Schools", s. 142.

³⁷ Cooper-Revais, "Changes in Emphasis on Educational Objectives for the Postwar Period as Viewed by School Superintendents", s. 512.

ileri sürerken, buna muhalif olanlar ise, genellikle bu eğitim programının belirsizliğinden hareket ederek imkanını sorgulamaya girişmişlerdir.³⁸

Karakter eğitimi programlarının geliştirilmesi ile ilgili olarak günümüzde özellikle ABD’de ciddi çaba gösterilmektedir. Sivil toplum düzeyinde ve ulusal çapta çok sayıda organizasyon kurulmuştur.³⁹ Bunlar içinde özellikle Karakter Eğitimi Ortaklığı (Character Education Partnership) önemlidir. Zira bu organizasyon, 1992 yılında karakter eğitimi üzerine Aspen Bildirisi’ni yayınlayarak bu alanda ciddi bir adım atmıştır.⁴⁰ Kurulan organizasyonlar karakter eğitiminin ilerletilmesi için ülke genelinde çabalarını sürdürürken, devlet de bu alana büyük destek sağlamıştır. Örneğin ABD Kongresi 1994 yılında, çocuklara temel ahlaki değerlerin öğretilmesi noktasında gerekli materyalin hazırlanabilmesi ve öğretmenlerin bu konuda eğitilmesi için bütçe ayıran kararı onaylamış, bunun yanında Beyaz Saray’da, demokratik ve sivil bir toplumun inşasında karakter eğitimi üzerine toplantılar düzenlenmiştir.⁴¹

C. Karakter Eğitimi Gerekliliği Nedenler

Tarihin her döneminde sağlıklı bir toplumsal yapının devamı için, çocuk ve gençlerin nasıl yetiştirilmesi gerektiği önemli bir soru(n) olmuştur. Bu anlamda toplumsal değerlerin genç kuşaklara yeterince iyi aktarılmadığından şikâyet edilmiştir. McDonnell, Amerika toplumunun bir karakter krizi ile karşı karşıya kaldığını ve bundan özellikle gençlerin etkilendiğini ve hatta bunun gençler için bir veba salgını (plague) gibi görüldüğünü ifade etmektedir. McDonnell’e göre, burada okullar, hatta aileler bir paradoks içindedirler. Çünkü halen okullarda uyguladıkları değerler eğitimi testleri ve bu testlerden elde ettikleri sonuçları kullanarak çocukların başarılarını ölçmeye çalışmaktadırlar. Oysa burada ahlaki karakteri ortaya çıkaran diğer otantik ve entelektüel üstünlük ölçütlerine de bakılması gerekmektedir. Ona göre, bu açıdan bakıldığında, Amerikan toplumundaki uygulamalar bilgi ile davranış arasında ciddi bir paradoksun olduğunu göstermektedir.⁴²

Günümüzde Batı toplumları gençlik açısından önemli sayılabilecek nitelikte ahlaki sorunlarla karşı karşıya bulunmaktadır. McDonnell’in ifadesiyle, yaşanan bu kriz durumu, Amerikan toplumu için karakter eğitimi daha da önemli hâle getirmektedir. Özellikle bireysel ve toplumsal temelli⁴³ ortaya çıkan bazı sorunlar (aile kurumunun çöküşü, yoksulluk, şiddet, olumsuz akran baskısı, cinselliğin yüceltil-

³⁸ Field, "Historical Perspective on Character Education", s. 119.

³⁹ Karakter eğitimi hareketleri konusundaki organizasyonlar için bk. Uysal, *Karakter Eğitimi Programlarının Değerlendirilmesi*.

⁴⁰ Deklarasyonun maddeleri için bk. Ekşi-Katılmış, *Karakter Eğitimi El Kitabı*, s. 50.

⁴¹ Lickona, "Eleven Principles of Effective Character Education", s. 94.

⁴² Gray, "Character Education in Schools", s. 58.

⁴³ Karakter eğitimi gerekliliği nedenler ele alınırken onun felsefi, toplumsal ve psikolojik temelleri ne de atf yapmak gerekmektedir. Ancak bütün bunları etraflıca ele almak makalenin hacmini aşacağından, burada karakter eğitimi gerekliliği nedenler, felsefi ve psikolojik temellere göre daha öne çıktığı düşünülen toplumsal temeller açısından ele alınmıştır. Karakter eğitiminin temelleri hakkında geniş bilgi için bk. Ekşi-Katılmış, *Karakter Eğitimi El Kitabı*, ss. 78-102.

mesi, materyalizm, medya, eğlence vb.) karakter eğitimini gerekli kılan en önemli nedenler arasında sayılmakta⁴⁴ ve Batı'da karakter eğitimine olan ilginin yeniden artmasına neden olmaktadır. Lickona, Batı'da karakter eğitimine olan ilginin tekrar artmasının sebebini; ailenin çöküşü, gençlerin karakterindeki rahatsız edici eğilimler ve önemli ahlaki değerlerin paylaşımının korunmasında yaşanan güçlükler şeklinde üç başlık altında ele almıştır.⁴⁵

Karakter eğitimini gerekli kılan nedenlerden ilki, aile kurumunun çöküşüdür. Aile, çocukların sosyalleşmesinde birincil faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Çocuklar sosyal yaşama uyum sağlamayı ilk olarak ailede öğrenmekte ve karakter özelliklerinin çoğu da çocukluk yıllarında ailede kazanılmaktadır.⁴⁶ Örneğin okul öncesi dönemde çocuğun karakter eğitiminde birincil etkiye sahip olan ailenin, davranışlarında tutarlı olması, çocuktan gelen sorulara uygun cevaplar verebilmesi, çocuk için bir rol model olması, çocuğa saygı göstermesi ve bazı konularda onun da fikrini alması karakter eğitimi açısından önemli bazı uygulamalar olmakla birlikte sağlıklı bir karakter gelişimi açısından da önemlidir.⁴⁷ Ancak özellikle Batı toplumlarında daha fazla görülen ailedeki çöküş, birçok çocukta ahlaki bir boşluğa sebep olmaktadır. Ailenin dünya genelinde yaşadığı sarsıntı, özellikle Batı toplumlarında bunun daha yoğun bir şekilde yaşanması, sosyo-kültürel ve ekonomik bir takım faktörlerle açıklanmaya çalışılmaktadır. Bu noktada, sosyal refahın artması ve modernitenin yükselişi, ekonomik ve bireysel özgürlük, bunun yanında toplumdaki ahlaki baskının azalması boşanmaların artışında önemli faktörler olarak görülmektedir.⁴⁸ Tabiatıyla bu durum çocuk ve gençler üzerinde de olumsuz etkiler meydana getirmektedir. Barbara Dafoe Whitehead'in de belirttiği gibi, eğer ailelerdeki bölünme ve parçalanma böyle devam ederse, günümüzde doğan çocukların sadece yarıya yakını anne-babası ile birlikte yaşayabilecektir. Çocukluk yılları boyunca iki hatta üç kez aile parçalanmasına şahit olacak çocukların sayısı gün geçtikçe daha fazla artacaktır. Bu durum ise, çocuklarda psiko-sosyal ve ekonomik sorunlara neden olmaktadır. Boşanma ile son bulan evliliklerden kalan ve tek anne ile yaşayan çocuklar genellikle daha yoksul olmakla birlikte bazı duygusal ve davranışsal problemler, akademik başarısızlık, alkol ve uyuşturucu bağımlılığı gibi olumsuz durumlarla da karşılaşmaktadırlar.⁴⁹ Bu tür problemler çocukların ruh sağlığını ve duygusal yaşamına olumsuz etki etmekte ve onların okul başarılarında

⁴⁴ *A Brief History of Character Education in America*, <http://www.waarden.org/studie/concepten/history.html#top> (21.04.2014).

⁴⁵ Lickona, "The Return of Character Education", ss. 8-9; O'Connell, *Positive Behavior Support As Character Education: A Non-Experimental, Explanatory, Cross-Sectional Study*, s. 29.

⁴⁶ Berkowitz, "The Science of Character Education", s. 54; Aydın, *Ailede Çocuğun Ahlak Eğitimi*, s. 23.

⁴⁷ Berkowitz, "The Science of Character Education", s. 54; Ayrıca çocuğun karakter oluşumunda ailenin önemi ve aile fertlerinin birlikteliği hakkında geniş bilgi için bk. Dimerman, *Character is The Key: How to Unlock The Best in Our Children and Ourselves*, ss. 93-102.

⁴⁸ Timurturkhan, "Aile Birliğinin Bozulması: Boşanma ve Yeniden Evlenme", s. 207.

⁴⁹ Bununla birlikte, boşanan ailelerin çocuklarında ortaya çıkan temel bazı problemler; bakım ve korunma, yeni aile yapısına uyum, okul sorunları, üvey anne-baba sorunları, geleceğe yönelik kaygılar ve arkadaş ilişkilerinde yaşanan sorunlar şeklinde sıralanmaktadır. Özgüven, *Ailede İletişim ve Yaşam*, ss. 316-317; Lickona, "Educating for Character: A Comprehensive Approach", s. 45.

da ciddi düşümlere neden olmaktadır. Özellikle tek ebeveynle yaşayan çocuklar daha gergin ve öfkeli olmaktadır. Yapılan araştırmalar, aile yaşamında ortaya çıkan dramatik durumların, çocukları daha üzgün ve endişeli yapmakla birlikte çok basit matematiksel hesaplara bile yoğunlaşmada zorluk yaşadıklarını ortaya koymuştur.⁵⁰

Aile yapısındaki bozulmalar karakter eğitimi konusunda okula daha büyük bir sorumluluk yüklemiştir. Bu bağlamda karakter eğitiminin okulda verilmesi için iki temel zorunluluk bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, değerleri evinde öğrene-meyen çocuk için, bu değerlerin öğretilebileceği tek kurumun okul olması; ikincisi de evlerinden okula mutsuz olarak gelen çocuklara daha iyi hizmet edebilmek için onların bir takım ahlaki özelliklerinin bilinmesinin zorunluluğudur.⁵¹

Karakter eğitimi gerekli kılan ikinci neden, gençlikte görülen rahatsız edici ahlaki eğilimlerdir. Özellikle Batı'da gençler arasında görülen ahlaki yozlaşma, sadece yukarıda ifade edildiği gibi boşanmış ailelerin çocuklarında değil, aynı zamanda bozulmamış ve normal bir yaşam süren, anne-babanın birlikte yaşadığı ailelerde de görülmektedir. Bu ahlaki eğilimler genellikle cinsellik, şiddet ve saldırganlık, alkol ve uyuşturucu kullanımı, akran zorbalığı vb. şekilde kendini göstermektedir.⁵² Tabiatıyla bunun da bazı nedenleri vardır. Lickona, karakter eğitime duyulan ihtiyacı ortaya koyarken gençlerde görülen ahlaki yozlaşmayı on başlık altında toplamıştır. Bunlar; gençlerin şiddet eğilimlerindeki artış, yalan söyleme, hilekârlık ve çalma gibi dürüst olmayan davranışlarda gözlenen artış, otoriteye başkaldırma, ilkokuldan üniversiteye kadar okul kampüsleri içinde bağınazlığın artması, akranlar arasındaki şiddet ve zorbalık, çalışma ahlakındaki yozlaşma, er-ken cinsel gelişim, bireyselciliğin artması ile birlikte vatandaşlık görevlerinin yerine getirilmesindeki düşüş, kendine zarar veren davranışlardaki artış ve ahlaki konularda bilgisizliktir.⁵³

Karakter eğitimi gerekli kılan nedenlerden üçüncüsü, ahlaki değerlerin paylaşımında yaşanan sorunlardır. Batı'da aile yapısındaki değişmeler, geniş aile- den çekirdek aileye hatta tek ebeveynli aileye geçişin bir sonucu olarak, saygı, so- rumluluk, yardımseverlik, adalet ve güvenilirlik gibi değerlerin çocuklara aktarı- mında yaşanan ciddi sorunlarla birlikte bu değerlerin paylaşımında da bazı sorun- lar yaşanmıştır. Zira aile, çocuk için ilk dini ve ahlaki bilginin öğrenildiği yerdir.⁵⁴ Bireyler değerlerini bir sonraki nesle aile yoluyla aktarmaktadırlar. İlgili değerle- rin korunmasında, ilk önce aile mefhumunun korunması, ardından da aile içindeki yetişkinlerin ilgili değerleri gençlere öğretme ve benimsetme konusunda örnek davranışlar sergilemesi, sayılan değerleri korumada önemli bir faktör olmaktadır.

⁵⁰ Ailelerde boşanmanın çocuklar üzerinde yol açtığı duygusal problemler konusunda bkz. Whitehead, "Dan Quayle Was Right", ss.47-84; Köylü, *Küresel Ahlak Eğitimi*, s. 117.

⁵¹ Lickona, "The Return of Character Education", s. 8.

⁵² Lickona, *Educating for Character: How Our Schools Can Teach Respect and Responsibility*, s. 377.

⁵³ Lickona, "The Return of Character Education", s. 9.

⁵⁴ Aydın, *Ailede Ahlak Eğitimi*, s. 29.

Ancak ailedeki kırılma ve bölünmeler, aile içinde değerlerin paylaşımını ve korunmasını oldukça zorlaştırmıştır.

Karakter eğitimi için dördüncü neden, Batı'da okullarda özellikle pozitivist düşünceye yer verilmesi ve derslerin içeriğinin pozitivist bir yaklaşımla sunulmasıdır. Darwinizmin biyoloji alanında getirdiği evrim teorisinin Sosyal Darwinizm aracılığı ile insan bilimlerine uyarlanmasıyla birlikte ahlak da dahil olmak üzere her şeyin değişebileceği fikri, Batı üniversitelerinden Amerika'ya sirayet eden felsefe ve mantıksal pozitivistimin, ahlaki ve değer kavramını yok sayarak sadece ampirik bilgiye yer veren ve onun dışında bir şeyi kabul etmeyen yaklaşımı, değerlerde bir yozlaşmayı getirmiştir.⁵⁵ Aslında bu durum, Batı ve daha özelden Amerikan gençliği için geleceğe yönelik ahlaki sorunlar yumağı olarak geri dönmüştür. Nitekim karakter eğitimi programlarının Avrupa ve Amerika merkezli olarak ortaya çıkmasının nedenlerinden belki de bu noktada en önemlisi, seküler yaşamın toplumun tüm dokusuna sirayet etme çabasına paralel olarak kutsalın devre dışı bırakılmasıdır. Bu noktada karakter eğitimi programları Batı'nın ahlaki sorunlarına yönelik bir çözüm aracı olarak görülmüştür.⁵⁶

Karakter eğitimi gerekli kılan nedenlerden beşincisi ise, toplumda meydana gelen değişimler ya da bazı toplumsal faktörlerin çocuklar üzerinde meydana getirdiği olumsuz etkilerdir. Toplumun en temel görevlerinden birisi hiç şüphesiz bireylerde bir kimlik ve aidiyet bilinci kazandırmasıdır. Bunun yanı sıra da gençlere hayatın anlamı konusunda pozitif yüklemeler yaparak toplumda ahlaki davranışta bulunmalarına yardımcı olması ve olumsuz davranışlardan sakındırması beklenirken⁵⁷ genellikle kitle iletişim araçları, komşuluk ilişkileri ve kültürel değerler etrafında toplanan negatif değişimlerden kaynaklanan olumsuzluklar da yine karakter eğitiminin okullarda bir müfredat dahilinde verilmesini gerekli kılmaktadır.⁵⁸ Bu negatif değişimler içerisinde ilk etapta, toplumu dönüştürme gücü yüksek bir aygıt olarak kitle iletişim araçları, meydana getirdikleri olumsuz etkilerle (saldırganlık, cinsellik, psikolojik ve duygusal sorunlar, kimlik ve kişilik sorunları vb.) çocukların karakter oluşumunda olumsuz bir etki meydana getiren birincil araçlar olarak sayılabilir.⁵⁹ Bunun yanı sıra toplumsal yapının devamında önemli bir işlev gören komşuluk bağlarının gün geçtikçe zayıflaması ve kültürel değerlerin sürdürülmesinde yaşanan zorluklar da çocuklarda karakter oluşumunda önemli bir boşluk yaşanmasına neden olmaktadır. Kültürel değerler içerisinde çok önemli bir yere sahip olan dinin ise her geçen gün daha fazla belirginleşen sekülerleşmenin bir sonucu olarak toplumdaki etkisinin azalması da bu bağlamda önemli bir faktör olarak ifade edilebilir.

⁵⁵ Lickona, "The Return of Character Education", s. 9.

⁵⁶ Pamuk, "Karakter Eğitimi Programları ve Eleştirisi" s. 44.

⁵⁷ Çocuk ve gençlerin ahlaki gelişimleri ve karakter eğitimleri konusunda toplumun katkısı hakkında geniş bilgi için bk. Lies-Cotton-Mariano, "The Community Contribution to Moral Development and Character", ss. 520-536.

⁵⁸ Berkowitz, "The Science of Character Education", s. 54.

⁵⁹ Televizyonun olumsuz etkileri konusunda bk. Turan, "Televizyonun Çocuklar Üzerindeki Olumsuz Etkileri ve Korunma Yolları", ss. 607-622.

Yukarıda da görüldüğü üzere, Batı'da karakter eğitiminin ortaya çıkışı, bir takım sosyal ve siyasal sebeplere dayanmakla birlikte bunlar içerisinde ailede yaşanan olumsuzlukların önemli bir yeri vardır. Zira erken dönemde ailede verilmesi gereken değerlerin, aile kurumu etrafında yaşanan sorunlar nedeniyle yeterince verilememesi, karakter eğitiminin okullarda bir program dahilinde verilmesini zorunlu kılmıştır. Bu noktada, değerlerin aktarılmasında ailenin rol model olma özelliği sekteye uğramış, karakter eğitimi açısından önemli olan söz-davranış ilişkisinde eksiklik meydana gelmiştir. Esasında Berkowitz'in de ifade ettiği gibi, gerçek bir karakter eğitiminde ihtiyaç duyulan şey, yalnızca tavsiye etmek değil, aynı zamanda tavsiye ettiğimiz şeyleri uygulamaktır.⁶⁰ Yani karakter eğitiminin paydaşlarının, karakter eğitimini etkili bir şekilde kullanabilmeleri için bilgi, inanç ve davranış bütünlüğüne dikkat etmeleri gerekmektedir.

Amerika'da karakter eğitiminin ortaya çıkışına bakıldığında bunun siyasal ya da ideolojik bir yaklaşımdan daha öte toplumsal taleplerin karşılanması noktasında ortaya çıkan ihtiyaçlardan doğduğu anlaşılmaktadır. O halde burada şu soru akla gelmektedir: Acaba Amerika'da uygulanan karakter eğitimi programları ortaya çıkış amacına hizmet edebilmiş midir? Bunun cevabını vermek için önce bazı istatistiklere bakmak gerekmektedir. Karakter eğitiminin tarihi gelişiminde de ifade edildiği üzere ABD'de karakter eğitimi 1980'lerden sonra yeniden yükselişe geçmiştir. Dolayısıyla 1980 ve sonrası dönemde işlenen suç oranlarındaki değişimleri analiz etmek, karakter eğitiminin amacına ulaşıp ulaşmadığını tespit etme noktasında fikir verici olacaktır.

Ülkede 1970'lerden itibaren artan çocuk suç oranları 1990'lara gelindiğinde en yüksek oranlara ulaşmakta, 1990'lardan itibaren ise hızlı bir düşüş görülmektedir.⁶¹ Butts ve Travis'in yaptığı araştırmaya göre, 1980-94 yılları arasında ABD'de şiddet suçuna karışmış çocukların oranı % 64 artış göstermiştir. Amerikan İstatistik Bürosu, 1993 yılında yayımladığı raporda 1990 yılında 27 milyon olan 10-17 arası çocuk suçlu sayısının 2010 yılında 33 milyona ulaşacağını hesaplamıştı. Ancak 90'ların sonunda ilgili büro bu görüşünü revize etmek zorunda kalmıştır. Zira bu öngörü yüzyılın sonunda 31 milyona ulaşmıştır. Bununla birlikte ABD toplumu için çocuk suçluluğu konusunda sevindirici bir gelişme FBI (Federal Bureau of Investigation)'dan gelmiştir. Kurum 2000 yılındaki şiddet içeren çocuk suçluluğu ile ilgili rakamların geçmiş 20 yıldaki en düşük rakamlar olduğunu açıklamıştır.⁶² Bu rakamlardan anlaşıldığı kadarıyla karakter eğitimi, Amerika'da kısa vadede olmasa da orta vadede istenen amaçlara ulaşmada önemli bir fayda sağlamış görünmektedir. Zira ilk ve ortaöğretim kurumlarında uygulanan karakter eğitimi programlarında yer alan, sorumluluk, adalet, dürüstlük, cesaret, empati, saygı, çalışkanlık vb. değerler, istenen amaca ulaşmada önemlidir.⁶³ Ancak okulda verilecek

⁶⁰ Berkowitz, "The Science of Character Education", s. 60.

⁶¹ Cooper-Smith, *Homicide Trends in the United States, 1980-2008*, ss. 2-3.

⁶² Butts-Travis, *The Rise and Fall of American Youth Violence: 1980 to 2000*, ss. 2-3.

⁶³ Dorothy Prestwich'in ifade ettiğine göre, literatür incelemelerinden elde edilen sonuçlar açısından bakıldığında, karakter eğitimi Amerika'da gittikçe artan bir ilgiyle karşılanmaktadır. Bununla birlikte

→

karakter eğitiminin, çocuk ve gençler arasında yaygınlaşan ahlaki sorunların tek başına üstesinden gelebilme gücüne sahip olduğunu söylemek güçtür. Nitekim çocuk ve gençlerin ahlaki gelişimlerinde birincil rolü üstlenen ailenin yeniden organize edilmesi ve aile kurumunu olumsuz etkileyen faktörlerin ortadan kaldırılarak, çocuk ve gençlerin maruz kaldığı olumsuzluklarla başa çıkmada yeniden asli fonksiyonunu üstlenmesinin okulda yürütülmekte olan karakter eğitimi faaliyetlerine ciddi katkı sağlayacağı açıktır.

D. Karakter Eğitiminin Geleceği

Günümüzde bilgi ve iletişim teknolojilerindeki hızlı gelişmeler ve yanı sıra toplumsal değişim ve dönüşümün bir sonucu olarak aile yapısındaki bozulmalar, yeni yetişen genç neslin ahlak ve karakter eğitiminde ciddi sorunlara işaret etmektedir. Özellikle Amerikan toplumundaki boşanma oranlarında yaşanan artış ve bununla birlikte eşcinsel evlilikler,⁶⁴ çocuğun karakter eğitimi konusunda ailenin sahip olduğu birincil fonksiyona önemli ölçüde zarar vermektedir. Amerikan toplumunda gençler arasında artan şiddet ve cinayet, alkol ve uyuşturucu kullanımı gibi sorunların yaygınlaşması, karar alma mekanizmasında olanları gittikçe daha fazla meşgul etmekte ve bu konuda çözüm arayışına itmektedir. Bu da doğal olarak ailenin yerine getiremediği iyi karaktere sahip gençlerin yetişmesinde okulun fonksiyonunu yeniden gözden geçirmeyi gerektirirken, karakter eğitimi programlarının da daha etkin hâle getirilmesi için çalışılması gerektiğine işaret etmektedir.

Character Education Partnership yöneticilerinden Russell J. Sojourner, Amerika'da karakter eğitimi programları üzerine yapılan çalışmaların, karakter eğitiminin çocuklar üzerindeki olumlu etkisini ortaya koyduğunu, ancak evrensel ölçekte bir faydadan bahsetmenin zor göründüğünü belirtmektedir.⁶⁵ Ancak o, bunu söylerken ikna edici nitelikte olumlu sonuçlar ortaya koyan bazı araştırma verilerine de değinmektedir. Sojourner'in yer verdiği çalışmalardan ilki Berkowitz ve Bier tarafından yapılan ve karakter eğitimi programlarının etkinliği üzerine yoğunlaşan bir çalışmadır. Araştırmada, çok sayıda programı inceleyen Berkowitz ve Bier, *No Child Left Behind*⁶⁶ standartlarına uygun olan 54 programı incelemiş ve bu

→

gerek federal hükümet gerekse eyalet belediyeleri karakter eğitimi programlarına ilgi göstermektedirler. Geniş bilgi için bk. Prestwich, "Character Education in America's Schools", *The School Community Journal*, s. 141.

⁶⁴ ABD'de neredeyse her iki evlilikten birisi boşanma ile sonuçlanmaktadır. 2011 yılı itibarıyla evlilik oranı %₀ 6,8 iken, boşanma oranları %₀ 3,6'dır. *National Marriage and Divorce Rate Trends*, http://www.cdc.gov/nchs/nvss/marriage_divorce_tables.htm (22.07.2013).

⁶⁵ Sojourner, *The Rebirth and Retooling of Character Education in America*, s. 6.

⁶⁶ Amerikan eğitim sisteminde eyaletler ve yerel yönetimler asıl sorumluluk sahibi iken, son yıllarda eyaletler arasında yaşanan farklılıkların hız kazanması ve eğitim alanında yaşanan problemler Federal hükümetin eğitimdeki rolünü tartışmaya açarken, kamuoyundan da bu yönde adım atılması konusunda ciddi talepler gelmeye başlamıştır. Bunun üzerine Federal Hükümet, eyaletler arasındaki farkın kapatılması ve Amerika'da yaşayan tüm çocukların eşit eğitim imkanlarından yararlanması için "No Child Left Behind" (Hiçbir Çocuk Geride Kalmamasın) adı altında geniş kapsamlı bir reform paketi hazırlayarak eğitime belirli standartlar getirmiştir. Bu konuda geniş bilgi için bkz. Güçlü-Bayrakçı, "Amerikan Eğitim Sistemi ve Hiçbir Çocuğun Eğitimsiz Kalmaması Reformu", ss. 59-63.

programlardan 33'ünde, öğrencilerde karakter gelişiminin bilimsel verilere dayanarak desteklendiğini ve böylece programın etkililiğinin artırıldığını tespit etmişlerdir.⁶⁷ Bununla birlikte yaptıkları araştırmanın sonucunu da üç başlık altında özetlemişlerdir.⁶⁸ Bunlar;

1. Karakter eğitimi, karakter gelişimini olumlu etkileyebilir. Bilimsel niteliğe sahip programların çoğunluğu çocuklarda karakter gelişimine önemli katkı sağlamaktadır.

2. Karakter gelişimi akademik başarıyı olumlu etkilemektedir. Akademik başarı testlerinin % 59'unda karakter eğitiminin olumlu katkısı görülmüştür.

3. Karakter eğitimi, bireylerdeki karakter gelişiminin psiko-sosyal boyutunu etkilemektedir. Bunlar, sosyal-ahlaki biliş, olumlu sosyal davranış, problem çözme becerisi, uyuşturucu kullanımındaki azalma ve şiddeti azaltma şeklinde sıralanmaktadır.

Amerika Eğitim Bakanlığı'nın desteklediği ve Güney Carolina Üniversitesi Çocuk ve Aile Araştırmaları Merkezi tarafından yürütülen karakter eğitimi araştırmasının sonuçlarına göre, karakter eğitimi programı uygulanan öğrencilerin % 91'inin tutumlarında, % 89'unun davranışlarında, % 60'ının da akademik performansında olumlu gelişmeler gösterdiği kaydedilmiştir.⁶⁹

Karakter eğitimi programlarının pozitif etkisine karşın, bazı araştırmalar bu eğitim programların çocuk ve gençler üzerinde herhangi olumlu bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşan az sayıda çalışmanın olduğu da bilinmektedir. Örneğin National Center for Education Research, Institute of Education Sciences tarafından hazırlanan ve sosyal gelişim ve karakter gelişimi programının incelendiği araştırmadan ortaya çıkan sonuç; genel olarak programların, öğrencilerin sosyal ve duygusal yeteneklerini ve davranışlarını geliştirmediği ve akademik başarılarına da katkı sağlamadığı yönündedir.⁷⁰

Sojourner, ABD eğitim sistemi içinde karakter eğitimi ile ilgili bazı sorunlara da dikkat çekmektedir. Nitekim ona göre, bu tutarsız araştırma sonuçları karakter eğitimi programlarının yapılması sırasında farklı faktörlerin de dikkate alınması gerektiğini ortaya koymaktadır. Zira ona göre, karakter eğitimi programlarını basit bir program olarak görmek yerine geniş katımlı okul reformlarının ya da geliştirme stratejilerinin de program sürecinde dikkate alınması gerekir. Ayrıca karakter eğitiminin başarıya da başarısızlığı programın niteliğine bağlı olduğu kadar program düzenine de bağlıdır.

Tüm bunların yanında karakter eğitimi bekleyen önemli sorunlardan birisi de standart hâle getirilmiş testler ve öğretmenlere performansına göre ücret

⁶⁷ Berkovitz-Bier, *What Works in Character Education: A Research-Driven Guide for Educators*, s. 4.

⁶⁸ Berkovitz- Battistich-Bier, "What Works in Character Education: What is Known and What Needs To Be Known", ss. 428-429.

⁶⁹ Character Education, <http://www.freedomforum.org/publications/first/findingcommonground/B13.CharacterEd.pdf>, s. 160. (21.04.2014).

⁷⁰ Social and Character Development Research Consortium. *Efficacy of Schoolwide Programs to Promote Social and Character Development and Reduce Problem Behavior in Elementary School Children*, s. 482.

ödenmesidir. İşte bu nedenler, 2002 yılında çıkarılan *No Child Left Behind* yasasında ortaya konulan prensiplerin önüne geçmiştir.⁷¹ Bu durum, eğitim sistemine olumsuz etki ettiği kadar onun içinde yer alan karakter eğitiminin geleceği açısından da olumsuz etkileri olacağına dair endişe meydana getirmektedir. Sojourner'a göre, ekonomik ve fiziksel yetersizlik durumunda okullar, karakter eğitimi programlarına daha az kaynak ayırmak durumunda kalacaklardır.⁷² Ancak her ne kadar bazı olumsuz görüşler ortaya konulsa da yapılan araştırmaların sonuçlarından anlaşıldığına göre, karakter eğitimi, öğrencilerin akademik başarılarına dolaylı etki ederken, ondan daha fazla psiko-sosyal gelişimlerinde etkili olmaktadır. Ayrıca okulların, ekonomik veya fiziksel imkanlar konusunda yaşayacakları sıkıntı karşısında karakter eğitimi programlarına yeterli desteği veremeyeceklerine ve bu nedenle ilgili programların aksayacağına yönelik karamsar görüşler Narvaez'in bakış açısından herhangi bir değeri haiz değildir. Nitekim Narvaez'e göre, ABD'de karakter eğitimi gelecekte önemli bir sorunla karşılaşmayacaktır. Çünkü çocukların yaşamını istila eden medya, her geçen gün birbirinden uzaklaşan ya da aşırı çalışmak zorunda kalarak çocukları ile ilgilenemeyen aileler, çocuklarda ciddi duygusal sorunlara neden olmaktadır. Dolayısıyla çocukların ahlaki karakter gelişimlerinde yine en büyük pay öğretmenlerin olacaktır.⁷³ Zira Berkowitz, öğretmenlerin, temel ahlaki değerlerin kazandırılması ve hayata ilişkin ahlaki kararlar alma noktasında öğrenciler için önemli bir rol model olduğunu ifade etmektedir.⁷⁴

İşte Narvaez'in bu öngörüsü ile Lickona'nın karakter eğitimi gerekli kılan nedenler bahsinde belirttiği Amerikan toplumunda ailenin gittikçe zayıflaması, gençlikte görülen ahlaki sorunlar ve toplumda önemli ahlaki erdemlerin yaşanmasında karşılaşılan güçlükler gibi sorunları dikkate alarak bir değerlendirme yapıldığında, karakter eğitimi konusunda okulun devreye girerek, gerek aile gerekse toplumun rolünü üstelenme çabası, yakın gelecekte karakter eğitiminin okullardan kaldırılacağı yönündeki düşüncenin aksine, gelecekte okul programlarında kendine daha fazla yer bulacağı düşüncesini desteklemektedir.

Sonuç

Tarihsel açıdan bakıldığında, seküler bazı akımlar, değişen sosyo-kültürel şartlar ve bir takım siyasi ve ideolojik gelişmeler neticesinde karakter eğitimi faaliyetlerinde belirli zamanlarda dalgalanmalar yaşanmıştır. Ancak özellikle sosyo-kültürel şartlar çerçevesinde aile yapısındaki bozulmalar, gençlerde görülen bazı ahlaki problemler ve toplumsal değerlerin genç kuşaklara aktarılmasında yaşanan sorunlar karşısında bazı eğitimci ve düşünürler karakter eğitiminin gerekliliğini çeşitli şekillerde ortaya koymuşlardır.

⁷¹ Sojourner, *The Rebirth and Retooling of Character Education in America*, s. 8.

⁷² Sojourner, *The Rebirth and Retooling of Character Education in America*, s. 9.

⁷³ Narvaez, "Human Flourishing and Moral Development: Cognitive and Neurobiological Perspectives of Virtue Development", s. 322.

⁷⁴ Berkowitz-Grych, "Early Character Development and Education", s. 61.

Karakter eğitiminde çocuklara temel ahlaki değerlerin öğretiminde en etkili kurum şüphesiz ailedir. Ancak ailenin bu alandaki eksikliğini belirli ölçüde okul karşılamaya çalışmaktadır. ABD başta olmak üzere diğer batı ülkelerinde ailenin değer öğretiminde boş bıraktığı alanı doldurabilmek için okullarda karakter eğitimi programlarının düzenlenmesi, çocuklara temel ahlaki değerlerin kazandırılmasında önemli bir araç olmaktadır. Her ne kadar seküler ve muhafazakar çevrelerde karakter eğitimine farklı bakış açıları geliştirilse de gelinen noktada bu eğitim programlarının çocuklarda doğruluk, adalet, dürüstlük, insana saygı ve vatanseverlik gibi temel değerlerin gelişmesinde etkili olduğu görülmektedir. Bu anlamda okulların en temel görevi, “uygun programlar yoluyla çocuklara ailelerinde almadıkları temel değerlerin kazandırılmasına yardımcı olmak” şeklinde tanımlanmaktadır.

Karakter eğitiminin temel ilkelerine bakıldığında, bu ilkelerin ahlaki sadece bilgi boyutunda öğrenen değil, aynı zamanda duygu-davranış boyutunu da içeren bir yaklaşımı benimsediği görülmektedir. Bu anlamda artık günümüzde özellikle okulda uygulanan karakter eğitimi programlarında, daha çok değerlerin içselleştirilmesi üzerinde durulmaktadır. Bu süreçte karakter eğitimi programları geliştirmek ve bunları uygulamakla, çocuklara iyi birer vatandaş olma ve temel değerler ışığında ahlaki bir yaşam sürme alışkanlığı kazandırmada okulun en önemli unsurlarından olan idareci, öğretmen, memur vb. tüm personelin de bu ahlaki değerleri davranış yoluyla göstermesi, programın temel ilkeleri arasındadır. Aynı zamanda öğrencilere iyi karakter özelliklerini açığa çıkaracak ve bireysel sorumluluklarını yerine getirebilecek fırsatlar sunulması gereğinden hareketle okul yönetiminin uygun ortamları hazırlaması da yine okulda karakter eğitimi için önemli görülmektedir.

Karakter eğitiminin amacına ulaşması noktasında önemli sorunlardan birisi, yaşanan toplumda ahlaki karakter gelişimini besleyecek toplumsal yapının yetersiz olmasıdır. Karakter eğitimcilerinin üzerinde durduğu bu husus, okulda verilen eğitimin toplumda bir karşılığının olmasını ifade ederken, bu karşılığın olmaması durumunda ise, çocuklarda ortaya çıkabilecek ahlaki çelişkiye dikkat çekmektedir.

Son olarak karakter eğitiminin geleceği konusunda her ne kadar farklı görüşler olsa da anlaşılan o ki gerek toplumsal gerekse aile ile ilgili sorunlar, laik bir ülke olan ABD’de karakter eğitimi programlarına daha fazla yer verilmesi, bireysel taleplerin ötesinde toplumsal bir zorunluluk olarak durmaktadır.

Kaynakça

- A *Brief History of Character Education in America*, <http://www.waarden.org/studie/concepten/history.html#top> (21.04.2014).
- Arthur, James, “The Re-emergence of Character Education in British Education Policy”, *British Journal of Educational Studies*, vol. 53, no. 3, 2005, 239-254.
- , *Education With Character: The Moral Economy of Schooling*, New York: Routledge&Falmer, 2003.
- Aydın, Mehmet Zeki, *Ailede Çocuğun Ahlak Eğitimi*, DEM Yay., İstanbul 2005.
- Baymur, Feriha, *Genel Psikoloji*, İnkılap Yay., İstanbul 1972.
- Berkovitz, Marvin W.- Battistich, Victor A.-Bier, Melinda C., “What Works in Character Education: What is Known and What Needs To Be Known”, *Handbook of Moral and Character Education*, ed. Larry P. Nucci Darcia Narvaez, New York: Routledge, 2008, 414-431.

- Berkovitz, Marvin W.- Bier, Melinda C., *What Works in Character Education: A Research-Driven Guide for Educators*, Character Education Partnership, 2005.
- Berkowitz, Marvin W., "The Science of Character Education", *Bringing in a New Era in Character Education*, ed. William Damon, California: Hoover Institution Press, 2002, 43-63.
- Berkowitz, Marvin W.-Grych, John H., "Early Character Development and Education", *Early Education & Development*, vol. 11, no. 1, January 2000, 55-72.
- Budak, Selçuk, *Psikoloji Sözlüğü*, Bilim ve Sanat Yay., Ankara 2003.
- Butkus, R. A., "Character Development", *Encyclopedia of Religious Education*, ed. Iris V. Cully and Kendig Brubaker Cully, San Francisco: Harper&Row, 1990, 106-108.
- Butts, Jeffrey- Travis, Jeremy, *The Rise and Fall of American Youth Violence: 1980 to 2000*, Washington DC: Urban Institute Justice Policy Center, 2002.
- Cevizci, Ahmet, *Etîge Giriş*, Paradigma Yay., İstanbul 2002.
- Character Education, <http://www.freedomforum.org/publications/first/findingcommonground/B13.CharacterEd.pdf>, (21.04.2014).
- Cooper, Alexia-Smith, Erica L., *Homicide Trends in the United States, 1980-2008*, U.S. Department of Justice, November, 2011.
- Cooper, Dan H.- Revais, William C., Changes in Emphasis on Educational Objectives for the Postwar Period as Viewed by School Superintendents, *The Elementary School Journal*, vol. 44, no: 9, 1944, 510-516.
- Çağırıcı, Mustafa, *Anahatlarıyla İslam Ahlakı*, Ensar Yay., İstanbul 2000.
- Dolan, Jay P., *The Irish Americans: A History*, New York: Bloomsbury, 2008.
- Dimerman, Sara, *Character is The Key: How to Unlock The Best in Our Children and Ourselves*, Canada: John Wiley&Sons, 2009.
- Ekşi, Halil-Katılmış, Ahmet, *Karakter Eğitimi El Kitabı*, Nobel Yay., İstanbul 2011.
- Ekşi, Halil, "Temel İnsani Değerlerin Kazandırılmasında Bir Yaklaşım: Karakter Eğitimi Programları", *Değerler Eğitimi Dergisi*, C. 1, S. 1, yıl. 2003, 79-95.
- Feist, Jess - Feist, Gregory J., *Theories of Personality*, New York: McGraw-Hill, Fifth Edition, 2002.
- Felsefe Sözlüğü*, haz. A. Güçlü-E. Uzun-S. Uzun-Ü. Hüsrev Yolsal, Bilim ve Sanat Yay., Ankara, 2003.
- Field, Sherry L., "Historical Perspective on Character Education", *The Educational Forum*, vol. 60, winter 1996, 118-123.
- Frankena, William, *Etik*, çev. Azmi Aydın, İmge Kitabevi, Ankara 2007.
- Gale Encyclopedia of Education*, "Moral Education", <http://www.answers.com/topic/moral-education> (21.04.2014).
- Gretchen M., Wilhelm- Firmin, Michael W., Character Education, Christian Education Perspectives, *Journal of Reserach on Christian Education*, vol. 17, no. 2, 182-198.
- Güçlü, Nezahat - Bayrakçı, Mustafa, "Amerikan Eğitim Sistemi ve Hiçbir Çocuğun Eğitimsiz Kalmaması Reformu", *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, C. 5, S. 2, yıl. 2004, 51-64.
- Howard, Robert W.- Berkowitz, Marvin W. - Schaeffer, Esther F., "Politics of Character Education", *Educational Policy*, vol. 18, no. 1, January and March 2004, 188-215.
- Köylü, Mustafa, *Küresel Ahlak Eğitimi*, DEM Yay., İstanbul 2006.
- Kupperman, Joel J., *Character*, New York: Oxford University Press, 1991.
- Leming, James S., "Research and Practise in Character Education: A Historical Perspective", *The Construction of Children's Character*, ed. Alex Molnar, Chicago: NSSE, 1997, 31-44.
- Lickona, Thomas, "Educating for Character: A Comprehensive Approach", *The Construction of Children's Character*, ed. Alex Molnar, Chicago: NSSE, 1997, 45-62.
- , "Eleven Principles of Effective Character Education", *Journal of Moral Education*, vol. 25, no. 1, 1996, 93-100.
- , "The Return of Character Education", *Educational Leadership*, vol. 51, no. 3, 1993, 6-11.
- , *Educating for Character: How Our Schools Can Teach Respect and Responsibility*, New York 1992.
- Lies, Jim- Cotton, Kendall- Mariano, Jennifer Menon, "The Community Contribution to Moral Development and Character", *Handbook of Moral and Character Education* ed. Larry P. Nucci, Darcia Narvaez, New York: Routledge, 2008, 520-536.
- Lockwood, Alan L., *The Case for Character Education: A Developmental Approach*, New York: Teacher College Press, 2009.
- MacIntyre, Alasdair, *Ethik'in Kısa Tarihi*, çev. Hakkı Hünler, Paradigma Yay., İstanbul 2001.
- Narvaez, Darcia, "Human Flourishing and Moral Development: Cognitive and Neurobiological Perspectives of Virtue Development", *Handbook of Moral and Character Education*, ed. Larry P. Nucci Darcia Narvaez, New York: Routledge, 2008, 310-327.

- National Marriage and Divorce Rate Trends*, http://www.cdc.gov/nchs/nvss/marriage_divorce_tables.htm (22.07.2013).
- O'Connell, Erin B., *Positive Behavior Support As Character Education: A Non-Experimental, Explanatory, Cross-Sectional Study*, A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements of the Degree of Doctor of Education, New Jersey: Seton Hall University, 2012.
- Özgüven, İbrahim Ethem, *Ailede İletişim ve Yaşam*, PDREM Yay., Ankara, 2001.
- Pamuk, Akif, "Karakter Eğitimi Programları ve Eleştirisi" *DEM Dergisi*, yıl. 1, S. 1, 42-47.
- Prestwich, Dorothy L., "Character Education in America's Schools", *The School Community Journal*, <http://www.eric.ed.gov/PDFS/EJ794833.pdf> (11.07.2012).
- Ryan, Kevin- Bohlin, Karen E., *Building Character in Schools*, San Francisco: Jossey-Bass, 1999.
- Salahuddin, Patricia Zahirah, *Character Education in a Muslim School: A Case Study of A Comprehensive Muslim School's Curricula*, A Dissertation Submitted in partial Fulfillment of the Requirements of the Degree of Doctor of Education in Curriculum and Instruction, Florida: Florida International University, 2011.
- Social and Character Development Research Consortium. Efficacy of Schoolwide Programs to Promote Social and Character Development and Reduce Problem Behavior in Elementary School Children*, Washington DC: National Center for Education Research, Institute of Education Sciences, U.S. Department of Education, 2010.
- Sojourner, Russel J., *The Rebirth and Retooling of Character Education in America*, Character Education Partnership, 2012, <http://www.character.org/wp-content/uploads/Character-Education.pdf> (21.04.2014).
- Tiffany Gray, "Character Education in Schools", *ESSAI*, vol. 7, no. 1, 2009, 56-61.
- Timurturkhan, Meral, "Aile Birliğinin Bozulması: Boşanma ve Yeniden Evlenme", *Değişen Toplumda Değişen Aile*, ed. Nurşen Adak, Siyasal Kitabevi, Ankara 2012, 201-219.
- Turan, İbrahim, "Televizyonun Çocuklar Üzerindeki Olumsuz Etkileri ve Korunma Yolları", *Çocuk Sorunları ve İslam Sempozyumu*, Ensar Yay., İstanbul, 2010, 607-622.
- Ulaş, Sarp Erk, *Felsefe Sözlüğü*, Bilim ve Sanat Yay., Ankara 2002.
- Uysal, Ferhat, *Karakter Eğitimi Programlarının Değerlendirilmesi*, Yeditepe Üniversitesi SBE, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2008.
- Whitehead, Barbara Dafoe, "Dan Quayle Was Right", *The Atlantic*, vol. 271, no. 4, 1993, 47-84.
- Wynne, Edward A., "For-Character Education", *The Construction of Children's Character*, Ed. Alex Molnar, Chicago: NSSE, 1997, 63-76.
- Yaran, Cafer Sadık, *İslam Ahlak Felsefesine Giriş*, DEM Yay., İstanbul 2011.